

**РЕДАКТОРСЬКА СПРАВА:
СУЧАСНИЙ СТАН І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**РЕДАКТОРСЬКА СПРАВА:
СУЧАСНИЙ СТАН І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Кривий Ріг – 2023

УДК 070.4

Р 33

Редакторська справа: сучасний стан і перспективи розвитку : колективна монографія ; за заг. ред. проф. Ж. Колоїз. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 282 с.

Колективну монографію присвячено питанням редагування (у широкому витлумаченні цього поняття), редакційно-видавничій діяльності загалом і редакторській справі зокрема. Важливий акцент зроблено на осмисленні сучасних наукових здобутків відповідної галузі знань, репрезентовано традиційні й інноваційні підходи, окреслено дискусійні моменти, що стосуються видавничої справи та редагування, оприявлено основні проблеми термінопозначень, якими оперує наукова царина, що актуалізує поняття “видавнича справа” і “редагування”. Узагальнено наукові підходи стосовно окремих типів редагування, особливостей редагування тих чи тих текстових зразків (навчальної, художньої, перекладної і т. ін. літератури). Систематизовано матеріали, які являють собою законодавче підґрунтя професійної діяльності й етикету редактора.

Рекомендовано здобувачам вищої освіти, для яких редакторська справа є майбутньою професією.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Дмитренко В. І., доктор філологічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет.

Ігнатъєва С. Є., кандидат філологічних наук, професор, Національний технічний університет “Дніпровська політехніка”.

Юрчук О. О., доктор філологічних наук, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Рекомендовано до друку Вченою радою
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 9 від 09.03.2023 р.).

© КДПУ, 2023.

УДК [070-051:174]+[340.134:655.4]

Людмила Білоконенко

доктор філологічних наук,

доцент, професор кафедри української мови

lessons1020@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9329-1852>

ЗАКОНОДАВЧЕ ПІДґРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЕТИКЕТУ РЕДАКТОРА

1. ВСТУП. З переходом української видавничої галузі на ринкові відносини формуються нові видавничі організаційні форми, які потребують фахівців із редагування. Видавництва поширюють сучасні знання, сприяють науковому діалогу, особливо в областях, що активно розвиваються, підтримують освітні практики. Друковані чи цифрові видання є ефективним способом оприлюднення результатів досліджень. Безперечно, зростання кількості наукових публікацій та їх розповсюдження з використанням нових технологій має багато переваг. Водночас збільшення обсягу інформації, що публікується, спричиняє низку проблем, які видавництва повинні виявляти та реагувати, щоб зберегти свою репутацію. Конкуренція, прагнення до створення репутації й отримання прибутків подекуди спонукають видавництва покладати надії на кількість виданої продукції на шкоду якості, результатом чого може бути нехтування етикою публікацій або витлумаченням змісту норм права, що мають обов'язковий характер у редакційно-видавничій сфері.

Загалом видавець-редактор прагне представити читачам якісну продукцію. З одного боку, він повинен знати вітчизняну законодавчу базу щодо видавничої справи та редакторських професій,

правові документи, які стосуються авторського права і суміжних прав, правила професійного етикету. Має враховувати типологію видання, його наукове та громадське спрямування, особливості поглядів редакції та основних співробітників, рівень майстерності рецензентів тощо. З іншого – оцінювати якість авторських оригіналів, між ним й дотримання етичних норм, узвичаєних в області наукових публікацій, приймати відповідальні рішення щодо публікування окремих матеріалів, статей та змісту видання. Інтеграція професійних знань та особистісних позицій автора та редактора сприяє створенню якісної продукції та є однією з умов читацького вибору. З цим виникає потреба подолання фрагментарності в роботі редактора, доцільності вироблення нового погляду на його місце у видавничо-редакційній сфері, на потенціал участі в механізмах розбудови цієї галузі, виробленні державної видавничої ідеології. Важливо визначити межі демократизації праці редактора та свідомим ставленням до верховенства права, свободи слова, професійних стандартів та етикетних норм у його діяльності.

Дослідники говорять про сучасного редактора як про фахівця з широким колом функцій, до якого є значні кваліфікаційні вимоги, адже характер діяльності редактора поєднує роботу літературного працівника, керівника редакційного колективу, менеджера, організатора видавничої структури.

Вітчизняні науковці приділяють значну увагу особливостям професії та підготовці фахівців із видавничого виробництва, а саме: теоретичним засадам літературного опрацювання тексту (Н. Зелінська [1]); функціональним обов'язкам та професійним компетентностям, майстерності, ефективності навчання (І. Побідаш, Н. Пономаренко, М. Тимошик [7; 8; 23]); видавничому маркетингу

(О. Микитів [5]); у колі зацікавлення – нормативні й законодавчі основи редагування (Т. Приступенко [9]), хоча останні, попри значущість, потребують більш ґрунтовного аналізу. Щодо етикетних норм, то до них дослідники звертаються у площині ділового спілкування (О. Кубрак; М. Прищак, О. Лесько; О. Проценко [3; 10; 20]), ці норми в діяльності редактора тісно пов'язують із загальними засадами ділових відносин та корпоративною етикою. Також треба пояснити різницю між особистою і професійною етикою, акцентувати моделі ухвалення етичних рішень, потенційні етичні дилеми, що виникають унаслідок конфліктів між професійною та особистою етикою, потребу вивчення кодексу майбутньої професії та наявних ресурсів для отримання допомоги в розв'язанні професійних питань. Названі аспекти визначають актуальність цієї праці.

2. МЕТА НАУКОВОЇ ПРАЦІ. Авторка наголошує, що сучасному редакторові треба вивчати й знати законодавчі основи професійної діяльності та етикетні норми в редакційно-видавничій сфері. Редактори несуть відповідальність не тільки за зміст і форму текстів, вони підвищують престиж науки, адже нинішній науково-освітній простір – найскладніше середовище не лише літературної, редакційної, а й комунікативної, організаційної та ідеологічної діяльності, без яких неможливий успіх жодного видання. Тож маємо за мету аналіз вітчизняної законодавчої бази, яка пов'язана з видавничою справою та редакторськими професіями, основних правових документів України щодо державної підтримки книговидання, друкованих ЗМІ, авторського права, правил професійного етикету. Такий розгляд уможливає формування професійних компетентностей фахівця, сприяє виконанню редакторських проєктів, зважаючи на правові та етичні аспекти, дає змогу успішно розв'язувати

соціально-економічні, культурно-просвітницькі завдання.

3. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. У статті 4 Закону України “Про видавничу справу” названі нормативно-правові документи: Конституція України, цей Закон, Закони “Про авторське право і суміжні права”, “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні”, “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про державну таємницю”, “Про обов’язковий примірник документів”, “Про інформацію” та деякі інші. Звернімося до аналізу змісту текстів цих документів.

3.1. Мовні норми у видавничій діяльності.

У період, коли якість інформації та її використання все більше розкривають характер життя суспільства, питання творчої свободи набувають особливої актуальності. Становлення й розвиток видавничої справи визначає специфіка та умови суспільно-політичного розвитку країни. Після розпаду СРСР настав час зростання національної самосвідомості, це зумовило підвищення статусу української мови, поступове витіснення російської, що й відбилося в державній політиці.

У Конституції України [2] визначено (стаття 10), що державною мовою є українська, вона обов’язкова для використання в усіх сферах соціального життя (між ними й у видавничій), які передбачають державне врегулювання, унормування соціально-політичних питань соціуму. Ця норма повторена в тексті Закону “Про видавничу справу” [12] (стаття 8). Через законодавчі механізми держава впливає на мовний процес, незмінно підтримуючи національного видавця.

Мовній політиці надано більшої виразності в Законі “Про забезпечення функціонування української мови як державної” [16], де також фіксуємо норму (стаття 1) про державний статус

української мови. Як і в Конституції, передбачене незмінне використання державної мови в соціальних сферах. У цьому разі Закон, по-перше, виявляє вимоги до осіб, що у своїй професійній діяльності пов'язані з освітою, наукою чи ЗМІ. Редактори, які працюють на підприємствах, в установах та організаціях державної й комунальної форм власності (*стаття 9*), зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків (наприклад, професійна діяльність редактора у видавництвах навчальних закладів, наукових і громадських організаціях, редакціях газет і журналів, державних органах законодавчої та виконавчої влади). По-друге, Закон регулює загальні засади функціонування й застосування української мови у сфері освіти (*стаття 21*) та науки (*стаття 22*), де в п. 2 останньої чітко визначено: наукові видання публікуються державною мовою, англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європи (якщо стаття публікується не державною мовою, то супроводжується анотацією та ключовими словами українською). Друковані ЗМІ так само видають державною мовою (*стаття 25*), тому видавничо-поліграфічні об'єднання зобов'язані, якщо документ друкується не державною мовою, одночасно оприлюднювати його українською. Звернімо увагу й на *статтю 26* щодо сфери книговидавництва та книгорозповсюдження, оскільки вона передбачає, що видавці зобов'язані за рік не менше 50 відсотків назв видань публікувати державною мовою. Закон упроваджує контроль за застосуванням української мови, спрямований на захист прав громадян отримувати інформацію цією мовою, усунення перешкод у користуванні нею, відповідальність за недотримання вимог.

Названі нормативно-правові акти не лише санкціонують питання мовної політики, а й

практично запроваджують механізми регулювання мовного балансу. Конституція надає гарантію розвитку інших мов, не обмежує мови національних меншин, заохочує до вивчення мов міжнародних контактів. Співвідношення інтересів різних груп населення не диктується державою, а відповідає соціальним потребам певної мовної спільноти. Тому за законодавством [16] видання, виготовлення, поширення продукції мовами інших народів так само підтримується. Чітке дотримання правових актів дає змогу редакторові пропонувати автору таку формулу толерантної міжетнічної взаємодії, яка вможливає збереження національної самобутності й у творчості, і в культурній орієнтації.

3.2. Свобода думки, слова, творчості. Захист інтелектуальної власності. Розпад СРСР ознаменувався переходом від нав'язаної ідеології та відсутності свободи слова до її визнання одним із фундаментальних принципів побудови нового суспільства, вільного від цензури, державного контролю за самовираженням особистості. Право на свободу слова за Конституцією України [2] (*стаття 15*) є важливим для реалізації інших основних прав людини: на свободу думки, совісті, релігії. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, також держава не визнає цензуру.

У *статті 34* гарантоване право на свободу думки та слова, вільне висловлення своїх поглядів. Розуміючи особливу значущість цих свобод, суспільство гостро реагує на будь-які спроби їх придушення. Відповідно до цієї норми людина може збирати, зберігати, користуватися, розповсюджувати інформацію, і це право незмінне. Навіть якщо автор і редактор (редакція) мають різні погляди на певні питання, це не є перешкодою для вільного розповсюдження авторських думок. Однак свобода

слова може бути не лише цінністю загально визнаних прав людини, а й зручним засобом деструктивного інформаційного впливу, маніпулювання суспільною свідомістю, інформаційних війн, підриву політичної та соціальної стабільності. Визнаючи такі загрози, законодавство окреслює відповідальність за зловживання правом на свободу слова. Тому національна безпека, цілісність території, громадський порядок чи недоторканість свобод іншої людини – поза законом.

Стаття 41 вказує на важливе для автора право на володіння й використання результатів своєї інтелектуальної та творчої праці. До продуктів інтелектуальної творчості застосовують режим виключних прав: тільки їх творці розпоряджаються ними. Положення права інтелектуальної власності належать до сфери національної правової доктрини, докладно представлені в Законі про авторське право [11].

Інтелектуальна власність є важливою цінністю для інноваційного зростання, а її захист та охорона – основне завдання держави. Особи, які поза законом використовують чуже інтелектуальне надбання, завдають не лише моральної та матеріальної шкоди власнику. Такі протиправні дії порушують права й інтереси суспільства та держави загалом, оскільки підривають основи економічної діяльності, незалежності, чесної конкурентної боротьби. Через це актуалізується потреба в системному вивченні засобів протидії зазіханню на чужу інтелектуальну працю. Редакторська робота повинна бути ефективною складовою загального видавничого процесу, спрямованою на виявлення незаконного використання такого ресурсу.

Вагоме значення в системі прав і свобод людини має право на свободу літературного, художнього, наукового та ін. видів творчості, закріплене

у статті 54 Конституції. Воно міститься також у багатьох міжнародних правових актах універсального характеру (напр., Загальна Декларація прав людини 1948 р.). Основний Закон, гарантуючи вільну творчість, ґрунтується на принципі ідеологічного різноманіття, тому свобода творчості передбачає неприпустимість ідеологічного диктату, контролю та цензури. Право на цю свободу громадян – гарантована людині конституційними нормами можливість створювати літературні, художні, наукові твори, проводити дослідження, викладати, займатися сценічною діяльністю тощо. Тож держава не тільки захищає інтелектуальну власність, авторські права, моральні й матеріальні інтереси громадянина, але й дає гарантії, що використання або оприлюднення будь-яких набутоків без згоди автора неможливе.

Правове регулювання стосується й автора, оскільки його праця має бути автентичною. Автор може оприлюднити свій твір незалежно від його змісту, жанру, призначення, але він не повинен бути антисоціальним чи аморальним. Очікується, що суб'єктивна сторона авторської дії спрямована на породження якісно нового, незапозиченого, самостійного результату. Видавництва хочуть упевнитися, що праця (зокрема, наукова) є оригінальною, тому піддають тексти рецензуванню. Проте така політика видавництва не обмежує свободу слова та творчості авторів, адже гарантією реалізації права на вільну творчість є інститут взаємної відповідальності.

3.3. Закон “Про видавничу справу” (1997).

У Законі визначені засади видавничої справи, врегульована організація видавничої діяльності, виготовлення й розповсюдження продукції, взаємовідносини й функціонування суб'єктів [12]. Закон захищає права та інтереси авторів, видавців, виготовлювачів, споживачів видавничих матеріалів.

Ефективний розвиток галузі залежить від результатів розв'язання завдань у площині контактів державної влади та видавця, орієнтованих на створення правової системи, що здатна забезпечити максимальні можливості для всіх учасників ринку. У *статті 3* схарактеризована мета видавничої діяльності. Ураховуючи редакторську працю, акцентуємо: видавнича справа повинна “сприяти національно-культурному розвитку українського народу; забезпечувати доступ до загальнолюдських цінностей; задовольняти потреби особи, суспільства, держави у видавничій продукції; налагоджувати співпрацю з іноземними видавництвами, видавати тексти мовами національних меншин” [12: 3]. У цій статті пояснено також, що держава робить можливим виявлення своїх думок, переконань людьми як творцями інтелектуальної продукції, не зважаючи на їхню расу, стать, соціальний статус, мовні вподобання тощо. Ця норма обов'язково враховується видавцями.

Важливою є *стаття 5*, вона передбачає, що держава розвиває суб'єкти видавничої галузі, створює умови для книговидання. Державна політика ґрунтована на принципах дотримання свободи у видавничій справі, зміцненні її організаційних, правових і наукових засад, гарантії соціального і правового захисту працівників. Держава опікується наповненням ринку літературою українською мовою, забезпечує заклади освіти й науки навчальною та науковою літературою, оскільки вважає пріоритетом випуск суспільно затребуваних видань.

Видавнича система – це комплекс взаємозалежних структур, які в контактах один з одним утворюють певну цілісність. Відносини, що виникають у рамках видавничої діяльності, керуються державою. У *статті 10* названі суб'єкти (видавці, виготовлювачі, розповсюджувачі) й об'єкт

(продукція) видавничої справи, у *статті 17* – замовники видавничої продукції (громадяни України, іноземці, юридичні особи України та інших держав). Ця діяльність є різновидом підприємницької, адже головно спрямована на отримання прибутку. Тому робота редактора набуває великої ваги: у нього повинні бути не тільки глибокі професійні знання, а й розуміння сегмента ринку, що обслуговується, уміння бачити перспективні напрямки для свого видання.

Для редактора важливим є знання прав та обов'язків видавця й норми обмеження в цій сфері. *Стаття 18* окреслює коло видавців (видавництва, видавничі організації, фізичні особи). *Стаття 19* – норми гарантії прав видавців, де чітко сказано: права гарантуються Конституцією та законами. Тож будь-яке втручання в діяльність видавців чи редакторів, як і цензура, заборонені.

Видавничі суб'єкти (*стаття 20*) мають права, які встановлюють взаємодію з авторами. Також видавець може самостійно визначати політику та тематику своєї діяльності, обирати, з ким з авторів та як співпрацювати; випускати продукцію, що різниться за призначенням, способом виготовлення, обсягом; приймати замовлення від юридичних чи фізичних осіб, забезпечувати редакційну обробку та оформлення замовлень задля подальшого розповсюдження на матеріальних носіях або надання до них електронного доступу тощо. Видавничі суб'єкти зобов'язані діяти у правовому полі, утверджувати спільні людські цінності, підтримувати розвиток різних галузей знань, дотримуватися права інтелектуальної власності, інших нормативних актів.

Законодавство будь-якої країни вводить обмеження щодо змісту видання. Такі обмеження подано у *статті 28*, а саме: пропаганда війни, тероризму, геноциду, популяризація держави-агресора, розпалювання ворожнечі за будь-якими

ознаками людей, порнографія, наклеп, заклики до зміни конституційного ладу, недобросовісна реклама, розповсюдження продукції без дозволу її власника чи з порушенням законодавства з питань інтелектуальної власності тощо. Заборонено повідомляти інформацію, що є державною, комерційною таємницею або може бути використана з негативними наслідками для держави. Тому редактор повинен не лише оцінювати якісний рівень авторського тексту, але й визначатися щодо обмежень на інформацію певного характеру. Однак таку функцію редактора не можна вважати цензурою: це забезпечення балансу інтересів держави та автора.

3.4. Закон “Про авторське право і суміжні права” (1994). Закон унормовує авторське право – немайнові й майнові права авторів, які створюють, використовують твори науки, літератури, мистецтва [11]. Норми захисту авторства стосуються всіх сфер українського права. Процес зумовлений переходом до ринкової економіки та побудовою правової системи на новій основі. Нині в законодавстві немає перешкод до застосування у сфері авторського права загальних цивільних заходів відповідальності, що визначено *статтею 51*: “Захист особистих немайнових і майнових прав суб’єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством” [11: 51]. У видавничо-редакційній діяльності відповідальність виникає за наявності порушення виняткових майнових чи особистих немайнових авторських прав або положень авторського договору.

Авторське право посідає важливе місце у складі загальної правової категорії – право інтелектуальної власності. У *статті 1* і *статті 4¹* визначено термін *Національний орган інтелектуальної власності* –

“державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності <...> що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності <...> забезпечує формування та реалізує державну політику” [11: 1]. Пояснено його повноваження, зокрема, “приймання і розгляд заявок на державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва, на реєстрацію договорів, що стосуються прав авторів на твори” [11: 4¹], а також надання консультативної допомоги, якою можуть скористатися й редактори, щодо державної політики у сфері охорони авторського права. Тож сутність авторського права нерозривно пов’язана з основами інтелектуальної власності.

Відповідно до *статті 8* об’єктами авторського права (серед інших) є “літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо)” [11: 8]. Закон охороняє твори оприлюднені та не оприлюднені, завершені та не завершені незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети, тобто правовий захист охоплює матеріал, створений інтелектуальною, творчою діяльністю особи в будь-якій формі. Редактор повинен зважати: якщо авторський продукт відповідає цим ознакам, то він підпадає під дію Закону. Коли ж автор не зафіксував свою авторську дію, його твір не має об’єктивного вираження (якоїсь форми), правова охорона застосована не може бути (немає можливості захищати те, що не створене у формі, яка дає змогу його використовувати). Для науково-освітньої діяльності головно фіксацією є текст на паперовому носії чи його електронна версія.

Правова охорона не залежить від якісного рівня твору: ніхто не може вимагати заборони чи знищення певного продукту. Тобто цензура не може позбавити

автора його прав (виняток становлять обмеження щодо змісту творів науки, літератури й мистецтва, подані у *статті 28* Закону “Про видавничу справу” [12]). Водночас *стаття 10* визначає обмеження сфери дії авторського права: воно не поширюється на повідомлення про новини дня або поточні події, фольклорні тексти, видані органами державної влади офіційні документи тощо.

Науково-освітні твори, які вираженні в об’єктивній формі, набувають правової охорони, адже їх зміст, перш за все, має творчий характер і матеріальний спосіб втілення (стаття, книга, дисертація). Цей текст повинен мати академічний рівень, чітку структуру, логічний виклад, бути обґрунтованим і змістовним, представляти ідеї, погляди, теорії автора. Оскільки редактор може не володіти достатнім рівнем знань для оцінки твору, редакції вдаються до рецензування матеріалу експертами.

Тексти формують на основі наявних наукових знань. У Законі витлумачено термін *цитата* – “уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов’язковим покликанням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілими свої твердження” [11: 1]. У *статті 21* уточнено: цитування можливе без згоди автора. Для цього є певні умови, зокрема, використання невеликих фрагментів творів із визначеною автором метою (доведення, спростування законів, теорій, думок тощо). Вільно відтворюють уривки з опублікованих творів із навчальною метою (*стаття 23*) за умови, що їх обсяг відповідає зазначеній меті.

Твори можуть бути результатом спільної творчої праці кількох осіб – співавторів (*стаття 13*), й авторське право поширюється на всіх. Не зважають,

чи матеріал є одним змістовим цілим, чи складається з самостійних частин (в останньому разі кожен автор може використовувати свою частину на власний розсуд). Спільна робота над текстом може мати різні форми, особи роблять різний внесок у твір, працюють у різний час тощо, однак усе це все одно породжує співавторство.

Важливий аспект – це строк дії авторського права (*стаття 28*), де встановлено, що твір охороняється Законом протягом життя автора і 70 років після його смерті, або протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього з них.

Закон є важливим і складним для редакторської діяльності, з часу його введення в дію має 16 змін. Він утратив чинність на підставі Закону № 2811-IX від 01.12.2022 р., оскільки до нього вносять зміни для забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації. Зміни до Закону набирають чинності 31.12.2023 р.

Захист інтелектуальної діяльності містить покликання й на інші правові документи, є поєднанням майнових і моральних інтересів правовласника, відбиває різні аспекти правового регулювання. В Україні вже є судова практика у справах про захист авторських і суміжних прав, однак зміст авторських прав досі залишається предметом наукових дискусій, наслідок цього – проблематичність для авторів повною мірою реалізовувати свої права та цілком їх використовувати.

3.5. Закон “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні” (2003). Закон передбачає механізми зростання мережі книгарень, накладів та видів книг, створення умов для читання творів українською мовою [13].

У *статті 2* пояснено, що “книговидавнича справа <...> поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, які займаються створенням, виготовленням і розповсюдженням книжкової продукції” [13: 2]. Метою такої діяльності (*стаття 3*) є задоволення духовних, освітніх і культурних потреб громадян, захист інформаційного простору України, збільшення накладу продукції, підвищення її конкурентоспроможності. Оскільки сфера дії Закону (*стаття 4*) поширюється на всіх суб’єктів видавничої справи, то видавництва підпадають під його юрисдикцію, відтак йому підпорядкована й редакторська праця. Також у *статті 7* унормована діяльність Українського інституту книги, який формує державну політику у книжковій галузі.

3.6. Закон “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” (1993). Твір – це результат діяльності особи незалежно від його мети, тобто твором є й інформаційний текст (науковий, технічний тощо). Право на інформацію відбито в різних правових режимах (вільного доступу, виняткових прав, суспільного надбання, не зловживання свободою слова, конфіденційності, державної таємниці) та є основою для функціонування незалежних засобів масової інформації.

Сьогодні система наукових журналів трансформується: під впливом інтернет-технологій вони переходять на нову модель доступу до контенту, створюють інші умови роботи та відкривають додаткові можливості й для себе, і для науковців. Однак у системі цих журналів перетворення відбуваються повільно, що зумовлене особливостями їх виробництва та правовим статусом. Оскільки до суб’єктів діяльності друкованих ЗМІ (*стаття 7*) уналежнені редактор і головний редактор, які можуть

керувати редакцією в межах повноважень статуту (*стаття 23*), то знання цього Закону є важливим для застосування в редакційно-видавничій діяльності [15].

До друкованих ЗМІ зараховують продовжувані видання, які мають постійну назву, періодичність випусків за рік, підписані до друку та з певним накладом. Свобода діяльності друкованих ЗМІ гарантована *статтею 2*, за якою автор має право на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Заборонена цензура, будь-яке погодження повідомлень і матеріалів, окрім випадків, передбачених *статтею 3* (заборона закликів до зміни конституційного ладу; пропаганда війни, насильства, держави-агресора; розпалювання ворожнечі, розповсюдження порнографії, втручання в особисте життя особи тощо).

Одним з основних елементів трансформації системи наукових журналів є модель вільного доступу, що дає змогу безплатно читати статті. У некомерційних виданнях автори оплачують друк лише в обсягах, потрібних для покриття витрат на поліграфію. Вплив відкритого доступу початково реалізувався в журналах природничих і точних наук, в останні роки явище охопило поле гуманітарних дисциплін. Сучасні наукові журнали виконують свою соціальну роль у розвитку інформаційного суспільства згідно зі *статтею 34*, у якій унормовано одержання особами через друковані ЗМІ публічної інформації для втілення своїх прав, свобод, реалізації завдань і функцій. Домінантами наукових журналів виступають їх функціональні, аудиторні, предметно-тематичні й жанрові особливості. Наукові журнали мають спільні характеристики, це дає підставу розглядати їх як значну групу, що утворює свій сегмент інформаційного ринку. Водночас у них є особливі риси відповідно до профілю, диференціації наук та інтересів аудиторії. У Законі наголошується й

авторське право (*стаття 36*): редакція зобов'язана використовувати авторські тексти з дотриманням законодавства з питань інтелектуальної власності. Усі ці аспекти повинні бути в полі зору редактора.

3.7. Закон “Про державну таємницю” (1994, Законом від 21.09.1999 р. № 1079-XIV викладено в новій редакції). У відносинах між громадянином / об'єднанням громадян і державою завжди є питання про доступ до інформації про діяльність державної влади. Легітимізація цих правових механізмів містить норми, за якими держава зараховує деякі категорії інформації до державної таємниці, здійснює процес засекречування й розсекречування відомостей, надає певним категоріям громадян доступ до них, передбачає відповідальність за порушення Закону. Нормативне врегулювання цих взаємин в Україні на поч. 90-х рр. ХХ ст. є значним досягненням.

У Законі “Про видавничу справу” важливим юридичним джерелом визнано Закон “Про державну таємницю”, який упорядковує суспільні взаємини в системі зарахування інформації до державної таємниці задля захисту національної безпеки. Цей законодавчий акт встановляє (*стаття 1*), що “державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України” [14: 1].

Активне використання засобів обробки та передачі інформації викликає зміни в різних сферах суспільного життя. *Стаття 3* окреслює ці сфери, серед яких – державні органи й органи місцевого самоврядування, підприємства, установи всіх форм власності, об'єднання громадян та громадяни України, яким надано доступ до таємних відомостей. Організаційно-правові заходи щодо їх охорони (*стаття 18*) – виробити оптимальний, що забезпечує

баланс публічного та приватного інтересів, підхід, який унеможлиблює заниження рівня правового регулювання державної таємниці та засекречування значного обсягу відомостей.

Зважаючи на можливі різні умови діяльності (видавництва громадських і наукових організацій, державні органи законодавчої та виконавчої влади, органи спеціальної комунікації), редактор повинен урахувати два основні аспекти. По-перше, його професійна робота може бути обмежена *статтею* 28, де встановлено обов'язки громадянина для збереження секретної інформації: не розголошувати довірені відомості; запобігти іноземним державам й організаціям, окремим іноземцям, якщо є загроза їх діяльності на шкоду Україні; повідомляти посадовим особам і державним органам про обставини втрати секретної інформації тощо.

По-друге, професійна діяльність у будь-якому виданні, навіть без доступу до державної таємниці, усе одно потребує уважного ставлення редактора до авторського матеріалу. У *статті* 31 подано обмеження на оприлюднення секретної інформації, чітко визначено, що у процесі підготовки матеріалів для опублікування, поширення у ЗМІ організації та громадяни зобов'язані керуватися цим Законом та Законом “Про інформацію” [18]. Відповідно до *статті* 20 Закону “Про інформацію” диференційовано інформацію відкриту та з обмеженим доступом. Остання (*стаття* 21) може бути конфіденційною, таємною і службовою. Тож у рамках своєї діяльності редактор може мати справу, наприклад, не з секретними, а обмеженими службовими відомостями. На це треба зважати, тим паче, що посадова особа, яка винна в розголошенні державної таємниці, несе дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність (*стаття* 39) [14].

Обмеження прав і свобод громадян для захисту державної таємниці відповідає принципам справедливості й законності, зумовлене об'єктивними причинами. Його не треба сприймати як цензуру або негативний вплив на свободу слова чи творчості.

3.8. Закон “Про обов’язковий примірник документів” (1999). Сучасне суспільство хоче мати доступну документовану інформацію для громадян та організацій. Ця вимога стосується фондів держави: архівних, бібліотечних, фільмів, патентів тощо, призначених для обслуговування фізичних та юридичних осіб. Найбільш ефективним способом надання відомостей є їх цифровий вигляд, тому все більше інформації зацифровують для якісного та швидкого доступу.

Закон орієнтований на подання документів у традиційній (друкованій) формі, однак передбачає й обов’язковий екземпляр в електронному вигляді, на переносних (знімних) носіях [19]. Це можуть бути аудіозаписи, відеоматеріали, креслення, ноти, карти тощо (*стаття 6*). Наявність цих форм дає змогу знижувати витрати як виробників, так і одержувачів обов’язкового примірника, а також забезпечувати збереження та накопичення національного інформаційно-бібліотечного фонду. Дія є обов’язковою (*стаття 3*) для видавців, які тиражують продукцію в Україні чи за кордоном. Не передається примірник, якщо документ має гриф обмеженого доступу (службовий, секретний), стосується якої-небудь особи чи виготовлений в одному екземплярі. Створення інформаційно-бібліотечного фонду враховує законодавство про інтелектуальну власність і не порушує права автора чи видавця.

У Законі діє нормативна система, що визначає, коли і як документи різних видів тиражування видавець без або з відшкодуванням вартості передає

визначеним Законом юридичним особам (стаття 8): Книжкова палата, бібліотеки, центри науково-технічної та економічної інформації та ін. Одержувачі повинні зареєструвати, систематизувати та зберігати обов'язкові примірники (стаття 10).

Суб'єкти видавничої діяльності зобов'язані виконувати санкціоновані державою вимоги цього Закону, що вможливає підвищення ефективності контролю у видавничій галузі. Нагляду в цій сфері сприяє й Постанова КМ України (2017), у якій визначено механізм ведення Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції [17]. Мова йде про базу даних, де фіксовані всі суб'єкти видавничої справи в Україні. Ці відомості надаються відповідно до Закону про публічну інформацію, офіційно оприлюднюються Держкомтелерадіо, який опікується державною політикою у видавничій сфері. Узагальнено подану вище інформацію в таблиці.

Таблиця

**Законодавство щодо видавничої справи та
редакторських професій
(основні статті)**

Номер статті	Нормативне розпорядження статті
Конституція України	
10	Державною мовою в Україні є українська мова.
15	Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.
34	Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.
41	Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.
54	Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист

	інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.
Закон “Про забезпечення функціонування української мови як державної”	
1	Статус української мови як єдиної державної мови в Україні
9	Особи, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків
21	Державна мова у сфері освіти
22	Державна мова у сфері науки
25	Державна мова у сфері друкованих засобів масової інформації
26	Державна мова у сфері книговидавництва та книгорозповсюдження
Закон “Про видавничу справу”	
3	Мета видавничої справи
4	Законодавство про видавничу справу
5	Державна політика у видавничій справі
8	Мова у видавничій справі
10	Суб'єкти та об'єкти видавничої справи
17	Замовник видавничої продукції
18	Видавці
19	Гарантії прав видавців
20	Права та обов'язки видавця
28	Обмеження права у видавничій справі
Закон “Про авторське право і суміжні права”	
1	Визначення термінів
4 ¹	Повноваження Національного органу інтелектуальної власності у сфері охорони авторського права та суміжних прав
8	Об'єкти авторського права
10	Об'єкти, що не охороняються
13	Співавторство
15	Майнові права автора
21	Вільне використання твору із зазначенням імені автора
23	Вільне відтворення примірників твору для навчання

28	Строк дії авторського права
50	Порушення авторського права і суміжних прав
51	Порядок захисту авторського права і суміжних прав
Закон “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні”	
2	Книговидавнича справа
3	Мета державної підтримки книговидавничої справи
4	Сфера дії Закону
7	Український інститут книги
Закон “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”	
2	Свобода діяльності друкованих засобів масової інформації
3	Неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації
7	Суб’єкти діяльності друкованих засобів масової інформації
23	Редактор (головний редактор) друкованого засобу масової інформації
34	Право на одержання масової інформації через друковані засоби масової інформації
36	Авторські твори і листи
Закон “Про державну таємницю”	
3	Сфера дії Закону
18	Основні організаційно-правові заходи щодо охорони державної таємниці
28	Обов’язки громадянина щодо збереження державної таємниці
31	Обмеження на оприлюднення секретної інформації
39	Відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю
Закон “Про обов’язковий примірник документів”	
3	Сфера дії Закону
6	Види документів, віднесених до обов’язкового примірника
8	Обов’язки виробників документів
10	Обов’язки одержувачів документів щодо їх зберігання та використання

3.9. Корпоративна культура, етичний кодекс та мовний етикет. Коли головною потребою соціуму стає досягнення співробітництва, корпоративного консенсусу, саме культура набуває вагомого значення. Незалежно від функцій, форм, типів (ділова, адміністративна, організаційна, корпоративна тощо) культура засновує той фон забезпечення виробництва, бізнесу, що впливає на конкурентоспроможність і діловий успіх. Складалася картина нових професійних контактів, орієнтованих на оптимізацію клімату в колективі, мотивацію морально-етичної поведінки людей. Такі новації зреалізовані в понятті *корпоративна культура*. Науковці вважають, що вона виступає об'єднавчою силою, згуртовує будь-яку організацію навколо спільної мети, створює прихильність людей, робить працю більш продуктивною і творчою [25; 27].

Нова культурна форма утворює корпоративну концепцію й у видавничій сфері, поєднуючи внутрішню культуру та зовнішнє позиціонування, місію, корпоративний імідж, стиль роботи, лідерів і провідних фахівців, що вможливає успіх у конкурентних умовах. Редактор (головний редактор), як кваліфікований фахівець, впливає на систему якісних цінностей, правил поведінки й мотивації працівників, виводить культурний ресурс у площину економічного успіху. З огляду на це, корпоративна культура є найважливішим завданням і стратегією розвитку трудових відносин у видавництвах, редакціях. А от відсутність її належного розуміння спричиняє складнощі. Видавці в умовах приватної власності, конкуренції, нерівних можливостей капіталу, найманого менеджменту і працівників натрапляють на економічні, соціальні й культурні проблеми.

Етичні, або моральні, кодекси покликані захищати традиції осіб відповідного фаху, сприяти

підвищенню професійної культури, солідарності професійної групи. Регламентуючи поведінку, моральні кодекси гармонізують взаємини в колективі. Питання про доцільність застосування *корпоративних етичних кодексів* набуває все більшої актуальності. Бізнесмени, керівники організацій, установ, наукова спільнота розуміють: у сучасному світі економічні аспекти незмінно переплетені з категорією моральності. Видавництва, редакції так само мають мету створення репутації й отримання прибутків, тому будь-які питання захисту інтересів, ефективності та благонадійного партнерства повинні врегульовуватися тільки законодавчим шляхом та на засадах професійної моралі.

Організації, установи розробляють *професійні кодекси* спілкування й поведінки, що регулюють відносини в колективі. Вони ґрунтуються на корпоративних принципах, але містять стандарти поведінки для певного виду праці. Редакції розглядають соціальні обов'язки перед аудиторією як частину внутрішньої професійної політики. Посилення відповідальності за морально-етичну складову своїх дій відбувається шляхом ухвали професійних редакторських стандартів [28], норм публікаційної [4; 30] та редакторської етики [6; 26].

Сучасний редактор несе відповідальність за підготовку матеріалів загалом та окремих їх елементів, за вірогідність вихідного матеріалу та його інтерпретацію, за оптимальну технологічність видання, етичну правомірність тесту, часто виступаючи лідером видавничо-виробничої групи й демонструючи власною професійною діяльністю незмінність дотримання моральних принципів. Кордон професійної відповідальності редактора визначається тим, наскільки якісним буде матеріал, з яким він працює, чи відповідатиме він формату видання та редакційній політиці, чи буде мати попит

читацької аудиторії. Але на його роботу може якось діяти влада, засновник, головний редактор, або загальна політика є неефективною й видання не може конкурувати з великими об'єднаннями. Часто під вплив зовнішніх обставин підпадають тематичні культурні та освітні видання. Тоді комплексний характер зв'язків між редактором і засновником, керівництвом, владою виявляється в конфлікті інтересів. Світова практика свідчить: подолання суперечностей між бізнесом і мораллю є реальністю. Тож редакторська праця залежить від ряду суперечливих факторів. Ці аспекти редактор повинен враховувати, бути готовим захищати свої моральні принципи, право на свободу інформації задля соціальної відповідальності перед суспільством.

Професійна культура – це частина загальної корпоративної культури, яка невіддільна від культури спілкування. *Мовний етикет* є універсальною мовою культури спілкування. Етикет у професійній комунікації спрямований на досягнення ефективних контактів між різними структурами організації та людьми задля згуртування колективу, виконання завдань, генерування нових ідей, формування іміджу. Етикетна ситуація спілкування зумовлена традиціями української культури, системою національних цінностей, гармонійною взаємодією, вимогами мовної політики. У розбудові культурно-мовного простору особи мовний етикет відіграє важливу роль: він регулює мовленнєву поведінку в різних лінгвокультурних ситуаціях, постає як центр організації професійних відносин. Однак можуть виникати проблеми, спричинені розбіжностями національно-культурних стереотипів мислення й поведінки, між ними й професійними.

Редакторські професійні дії відбуваються у площині ділових контактів, загальна результативність яких залежить від цінностей керівного складу

видавництва та інших працівників, форм і методів взаємодії людей під час розв'язання ділових питань, стереотипів у службовій та посадовій поведінці. Такий зв'язок ґрунтується на стратегіях і тактиках досягнення професійних цілей, а усталені зразки мовних засобів формують дискурс професійного спілкування, узвичаєний у колективі. Етикетні норми допомагають редакторів у спілкуванні, зумовлені психологічними, естетичними та іншими потребами людської комунікації, мають моральну цінність, адже етикетна поведінка одного працівника показує повагу до особистості іншого.

Редакторська праця передбачає комунікацію не тільки в межах видавництва. Він опосередковано залучений до політичних, правових, адміністративних, економічних тощо аспектів редакційної діяльності, тому контактує з різними людьми. Творчий процес – це взаємодія і з авторами, де також є контекст публікаційної етики – відповідальність авторів [29], і з рецензентами. Редактор постійно планує різні ситуації спілкування. Сьогодні на ринку є конкуренція, а замовники, обираючи видавництва, зважають не тільки на редакційні послуги, а й на ставлення до потенційних клієнтів. Етикетна комунікація допомагає знайти партнерів, яким буде комфортно співпрацювати з редакцією, де їх поважають. Ввічливе ставлення до клієнтів завжди є вагомим додатком до ділового іміджу.

3.10. Діловий етикет у професійній діяльності редактора. *Діловий етикет* – складна комунікативна структура зі своїми особливостями, смисловим значенням і соціальною значущістю. Питання етикетних форм ділового спілкування проходить шлях від недооцінки до абсолютизації, але загалом явище має практичне значення в розвитку сучасної цивілізації. Етикет розглядають у системі:

моральні цінності – етикетні норми – етикетна поведінка, де моральні цінності скеровують етикетні норми, а останні забезпечують їх реалізацію. Визнаємо нову тенденцію, яка з'явилася в питанні розмежування видів етикету, заснованих на професійних сферах (медичний, науковий, педагогічний тощо, напр., [21]). Коректні професійні манери дають змогу відчувати себе впевнено, спокійно, незалежно.

Потреба говорити про етикетні форми ділових контактів у видавничо-редакційній сфері зумовлена діалектикою свободи слова й умовами діяльності в юридично регламентованому полі. Водночас суб'єктом етикетної оцінки може бути як індивідуальний (редактор), так і сукупний суб'єкт (відповідальні редактори, науково-редакційна рада). У рамках професійної діяльності редактора можемо виокремити диференційні ознаки у векторах: редактор – автори, редактор – колеги, редактор – адміністрація, редактор – рецензенти.

Редактор – автори. Особистісний характер взаємин передбачає орієнтацію редактора на визнання індивідуальності автора, його прав і свобод, повагу до інтелектуальної й творчої праці, толерантність, емпатію, щирість, але й вимогливість. Вибудовуючи комунікацію з автором, редактор повинен враховувати його різні характеристики: письменник-митець або письменник-науковець, автор-початківець чи досвідчений, ідеаліст або прагматик тощо, і це впливає на тактику спілкування.

Редактор має бути критичним, щоб розумно опрацьовувати авторський текст; креативним, щоб знаходити оригінальні рішення, розв'язувати певні проблеми автора; доброзичливим, щоб не критикувати, а підтримувати; об'єктивним, щоб висловлювати свою думку незалежно від ставлення

до особи. У спілкуванні – неупередженим, співпрацювати з автором, попри расову, конфесійну, національну, політичну належність або соціальний статус, посаду, місце роботи. Оскільки автор, коли користується послугами редактора, довіряє йому свій інтелектуальний продукт, то конфіденційність теж важливий принцип контактів: навіть після публікації обговорення подробиць рецензій чи змін у рукописі неприпустиме. Загалом з авторами редактор повинен працювати чесно та шанобливо, але така поведінка очікується й від авторів.

Редактор – колеги. Колективність у діях редакції, складність завдань, виконання яких залежить від злагодженості та взаєморозуміння всіх, висувають високі вимоги до ефективної взаємодії між працівниками відповідно до професійних норм. Культура міжособистісних відносин із колегами є динамічною характеристикою, що змінюється під впливом колективно-психологічних та суб'єктивно-особистісних умов. Залежно від того, як враховано у спілкуванні моральні норми, етична комунікація може полегшити професійно-ділове спілкування або ускладнити його.

Цей вектор контактів зазвичай є кооперативним та координаційним, тобто партнерським, з різними формами реалізації. Загалом принципи взаємодії редактора з колегами нічим не вирізняються від комунікації інших членів колективу між собою та передбачають: ввічливість, взаємодопомогу, доброзичливість, тактовність, толерантність, але й самоповагу, що вможливає психологічну рівновагу та мотивацію до праці. Певний спосіб поведіння визначає те, як особу сприймають інші люди, попри посаду.

Невміння спілкуватися унеможливає розв'язання виробничих питань, незнання етикетних мовленнєвих форм заважає встановлювати контакти.

У сучасному колі фахівців важливим є вміння співпрацювати, створювати умови для діяльності, у яких кожен почуває себе комфортно. Але взаємини можуть трансформуватися у процесі змін усередині редакції, її складу, стратегії діяльності, економічних умов тощо, і це може спричинити міжособистісні конфлікти. Щоб цього уникнути, редактор, як і кожен працівник, повинен мати знання про конфлікт і способи його запобігання.

Успішність спілкування з колегами забезпечує й самоосвіта задля підвищення рівня комунікативної компетентності. Остання пов'язана з рівнем розвитку соціального інтелекту, чим він вищий, то слабшим є тиск стереотипів на міжособистісні відносини.

Редактор – адміністрація. Така взаємодія виступає у формі вертикальних і координаційних зв'язків [31]. Вектор передбачає з'ясування та дотримання, по-перше, правил субординації та партнерства, по-друге, режиму робочого часу, виконання робіт за дорученням, по-третє, вимог до видавничого процесу.

Нормативна основа діяльності видавництва чи редакції – соціальні норми, ядро яких – правові, а їх ефективність забезпечується поєднанням із традиціями та етичними принципами колективу. Етичний зміст вертикальних контактів має реалізуватися у справедливій вимогливості до всіх працівників, створенні умов для ефективного балансу владного впливу та моральної й творчої свободи редактора.

Водночас редактор, як і кожен працівник, визначає своє ставлення до керівника. Критеріями оцінювання керівників є такі якості як моральність, діяльність, вимогливість, товариськість. В успішних організаціях виникають хороші неформальні відносини адміністрації та працівників із високим ступенем задоволеності контактами.

Редактор – рецензенти. Рецензування можуть здійснювати члени редколегії журналу або сторонні фахівці (експерти) за дорученням редакції. Наукові журнали ухвалюють політику з питань етики та визначають відповідальність і повноваження рецензентів (напр., [24]). Обирають фахівців, які можуть надати чесні, якісні та своєчасні огляди. Редактори віддають перевагу відповідальним і неупередженим експертам. В іншому разі мають справу з рецензентами, з якими редактори не знайомі. Тоді найбільша проблема – експерт, який не відповідає на прохання стати рецензентом, або він погоджується, але не подає висновок про рукопис вчасно чи взагалі не надсилає документ.

Редактор повинен спонукати експерта до проведення ретельної перевірки рукопису на оригінальність і можливі порушення наукової етики, перевіряти якість його роботи й розглядати випадки порушення етики самим рецензентом. Загалом робота редактора з рецензентом має бути ефективною і злагодженою, ґрунтованою на загальних (колективних) нормах етичної організації та регуляції, з орієнтацією на індивідуальні цінності, відданість високим моральним стандартам.

4. ВИСНОВКИ. Сучасний редактор повинен глибоко знати царину своєї діяльності, мати професійно значущі особистісні якості, відповідально діяти та реалізувати виробничі функції, дотримуватися професійної та загальної культури. Важливо вивчати законодавчу базу, що пов'язана з видавничою справою й редакторськими професіями, основні правові документи щодо державної підтримки книговидання, друкованих ЗМІ, авторського права, ділового етикету. Це вможливає стабільність набутих компетентностей фахівця, позитивно впливає на виконання редакторських проєктів, ураховуючи правові й етичні аспекти.

Суб'єкти видавничої сфери зобов'язані виконувати норми Конституції України, санкціоновані державою вимоги Законів “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, “Про видавничу справу”, “Про авторське право і суміжні права”, “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні”, “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про державну таємницю”, “Про обов'язковий примірник документів”, “Про інформацію” та інші. Сформована в останні роки тенденція до конституційно-правової регламентації видавничої і книговидавничої сфер забезпечує стійкість вітчизняної видавничої системи.

До обов'язків редакторів також уналежнена повага до читачів, авторів та рецензентів. Від нього очікується сприяння етичній поведінці всіх фахівців видавничої діяльності задля захисту репутації та статусу видавництва чи редакції й задоволення потреб читацької аудиторії. Знання норм ділового етикету допомагають підтримувати контакти, ефективно спілкуватися з колегами та партнерами, уникати конфліктів, мати кращі ділові відносини з адміністрацією.

Отже, контроль за редакторами повинен здійснюватися в рамках редакційної свободи, але з дотриманням чинного законодавства. Редакції зобов'язані надавати високоякісні публікації, забезпечуючи читачів етично бездоганим продуктом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелінська Н. В. Зберігаючи красу наукового пошуку (алгоритм оцінювання та редагування наукових текстів, за Р. Г. Іванченком). *Обрії друкарства*. 2020. Вип. 1 (8). С. 76–93.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
3. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2016. 222 с.

4. Львівський медичний часопис. Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. URL : <https://is.gd/4zUGq7> (дата звернення: 10.01.2023).

5. Микитів О. Теоретичні основи формування професійної компетентності редактора в сучасних ринкових умовах. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2019. Вип. 34. С. 155–162.

6. Новітня освіта (Advanced Education) : наук. журн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL : <https://is.gd/OLMzDf> (дата звернення: 10.01.2023).

7. Побідаш І. А. Професія редактора : термінологічний, творчий та функціональний аспекти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Журналістика*. 2010. Вип. 17. С. 46–50.

8. Пономаренко Н. П. Редакторський фах крізь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень. *Науковий вісник льотної академії. Серія : Педагогічні науки*. Кропивницький : КЛА НАУ, 2018. Вип. 3. С. 145–149.

9. Приступенко Т. Правові засади функціонування сучасних засобів масової комунікації України : монографія. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2000. 250 с.

10. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Етика та психологія ділових відносин : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2016. 151 с.

11. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3793-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. С. 65.

12. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. С. 206.

13. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні : Закон України від 06.03.2003 р. № 601-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. С. 162.

14. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. С. 93.

15. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 1. С. 1.

16. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. С. 81.

17. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 р. № 135. URL : <https://v.gd/1C2DMt> (дата звернення: 10.01.2023).

18. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. С. 650.
19. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-ХІV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. С. 199.
20. Проценко О. П. Прагматика етикету: філософсько-етичний дискурс : монографія. Харків : Мачулін, 2018. 242 с.
21. Степаненко С., Степаненко Н. Етичний вимір педагогічної комунікації. *Педагогічні науки*. 2017. № 70. С. 42–47.
22. Терханова О. В. Редактор у традиційних та онлайн-медіа. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. Вип. 19. С. 76–83. <https://doi.org/10.15421/291911>.
23. Тимошик М. С. Редакторські посади: фахові вимоги та функціональні обов'язки їх носіїв. *Друкарство*. 2015. № 1. С. 44–48.
24. Український географічний журнал. Київ : Інститут географії НАН України. URL : <https://is.gd/JWAVHx> (дата звернення: 10.01.2023).
25. Gorton G. B., Grennan J., Zentefis A. K. Corporate Culture. *Annual Review of Financial Economics*. 2022. Vol. 14. P. 535–561. <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-092321-124541>.
26. Mack C. Editorial Ethics. *Micro/Nanolith. MEMS MOEMS*. 2017. N 16 (3). P. 030101. <https://doi.org/10.1117/1.JMM.16.3.030101>.
27. Pisar P., Mazo M. E. Controlling, communication and corporate culture – the opportunity for SMEs. *Economics and Sociology*. 2020. Vol. 13 (3). P. 113–132. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2020/13-3/8>
28. Professional Editorial Standards. Canada, 2016. URL : <https://is.gd/JGKozR> (дата звернення: 10.01.2023).
29. Singhal S., Singh Kalra B. Publication ethics: Role and responsibility of authors. *Indian Journal of Gastroenterology*. 2021. Vol. 40. P. 65–71.
30. *Studia Linguistica* : зб. наук. пр. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL : <https://is.gd/wAKdqw> (дата звернення: 10.01.2023).
31. Teixeira da Silva J. A. The ethics of peer and editorial requests for self-citation of their work and journal. *Medical Journal Armed Forces India*. 2018. Vol. 73, Is. 2. P. 181–183. <https://doi.org/10.1016/j.mjafi.2016.11.008>

REFERENCES

1. Zelinska N. V. Zberihaiuchy krasu naukovoho poshuku (alhorytm otsiniuvannia ta redahuvannia naukovykh tekstiv, za R. H. Ivanchenkoma). *Obrii druzarstva*. 2020. Vyp. 1 (8). S. 76–93.
2. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. N 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. N 30. S. 141.

3. Kubrak O. V. Etyka dilovoho ta povsiakdennoho spilkuvannia : navch. posib. Sumy : Universytetska knyha, 2016. 222 s.

4. Lvivskiy medychniy chasopys. Lviv : Lvivskiy natsionalnyi medychniy universytet imeni Danyla Halatskoho. URL : <https://is.gd/4zUGq7> (data zvernennia: 10.01.2023).

5. Mykytiv O. Teoretychni osnovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti redaktora v suchasnykh rynkovykh umovakh. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna*. 2019. Vyp. 34. S. 155–162.

6. Novitnia osvita : nauk. zhurn. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho. URL : <https://is.gd/0LMzDf> (data zvernennia: 10.01.2023).

7. Pobidash I. L. Profesiia redaktora : terminolohichni, tvorchiy ta funktsionalnyi aspekty. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia : Zhurnalistyka*. 2010. Vyp. 17. S. 46–50.

8. Ponomarenko N. P. Redaktorskyi fakh kriz pryzmu analizu naukovykh dzherel ta empirychnykh doslidzhen. *Naukovyi visnyk lotnoi akademii. Seriiia : Pedahohichni nauky*. Kropyvnytskyi : KLA NAU, 2018. Vyp. 3. S. 145–149.

9. Prystupenko T. Pravovi zasady funktsionuvannia suchasnykh zasobiv masovoi komunikatsii Ukrainy : monohrafiia. Kyiv : KNU imeni Tarasa Shevchenka, 2000. 250 s.

10. Pryshchak M. D., Lesko O. Y. Etyka ta psykhohohiia dilovykh vidnosyn : navch. posib. Vinnytsia : VNTU, 2016. 151 s.

11. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. N 3793-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1994. N 13. S. 65.

12. Pro vydavnychu spravu : Zakon Ukrainy vid 05.06.1997 r. N 318/97-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1997. N 32. S. 206.

13. Pro derzhavnu pidtrymku knihovydavnychoi spravy v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 06.03.2003 r. N 601-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. N 24. S. 162.

14. Pro derzhavnu taiemnytsiu : Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 r. N 3855-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1994. N 16. S. 93.

15. Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 16.11.1992 r. N 2782-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993. N 1. S. 1.

16. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukraïnskoi movy yak derzhavnoi : Zakon Ukrainy vid 25.04.2019 r. N 2704-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. N 21. S. 81.

17. Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Derzhavnogo reiestru vydavtsiv, vyhotovliuvachiv i rozpovsiudzhuvachiv vydavnychoi produktsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid

10.03.2017 r. N 135. URL : <https://v.gd/IC2DMt> (data zvernennia: 10.01.2023).

18. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. № 2657-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. N 48. S. 650.

19. Pro obov'iazkovyi prymirnyk dokumentiv : Zakon Ukrainy vid 09.04.1999 r. N 595-XIV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1999. N 22–23. S. 199.

20. Protsenko O. P. Prahmatyka etyketu: filososko-etychnyi dyskurs : monohrafiia. Kharkiv : Machulin, 2018. 242 s.

21. Stepanenko S., Stepanenko N. Etychnyi vymir pedahohichnoi komunikatsii. *Pedahohichni nauky*. 2017. N 70. S. 42–47.

22. Terkhanova O. V. Redaktor u tradytsiinykh ta onlain-media. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. Vyp. 19. S. 76–83. <https://doi.org/10.15421/291911>.

23. Tymoshyk M. S. Redaktorski posady: fakhovi vymohy ta funktsionalni obov'iazky yikh nosiiv. *Drukarstvo*. 2015. N 1. S. 44–48.

24. Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. Kyiv : Instytut heohrafi NAN Ukrainy. URL : <https://is.gd/JWAVHx> (data zvernennia: 10.01.2023).

25. Gorton G. B., Grennan J., Zentefis A. K. Corporate Culture. *Annual Review of Financial Economics*. 2022. Vol. 14. P. 535–561. <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-092321-124541>.

26. Mack C. Editorial Ethics. *Micro/Nanolith. MEMS MOEMS*. 2017. N 16 (3). P. 030101. <https://doi.org/10.1117/1.JMM.16.3.030101>.

27. Pisar P., Mazo M. E. Controlling, communication and corporate culture – the opportunity for SMEs. *Economics and Sociology*. 2020. Vol. 13 (3). P. 113–132. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2020/13-3/8>

28. Professional Editorial Standards. Canada, 2016. URL : <https://is.gd/JGKozR> (data zvernennia: 10.01.2023).

29. Singhal S., Singh Kalra B. Publication ethics: Role and responsibility of authors. *Indian Journal of Gastroenterology*. 2021. Vol. 40. P. 65–71.

30. *Studia Linguistica* : zb. nauk. pr. Kyiv : Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. URL : <https://is.gd/wAKdqw> (data zvernennia: 10.01.2023).

31. Teixeira da Silva J. A. The ethics of peer and editorial requests for self-citation of their work and journal. *Medical Journal Armed Forces India*. 2018. Vol. 73, Is. 2. P. 181–183. <https://doi.org/10.1016/j.mjafi.2016.11.008>